

Základní zákon SRN z roku 1949

Tereza Havlásková

OSNOVA PREZENTACE

- Základní informace
- Poválečný vývoj v Německu
- Program „čtyř D“
- Okupační zóny
- Vznik Základního zákona a SRN
- Principy Základního zákona
- Obsah základního zákona
 - Spolkový sněm
 - Spolková rada
 - Spolkový prezident
 - Spolková vláda
 - Spolkový ústavní soud
- Změny Základního zákona

ZÁKLADNÍ INFORMACE

- Základní zákon Spolkové republiky Německo (Grundgesetz)
- Základní zákon – zdůraznění provizorního charakteru
- Vyhlášen 23. května 1949 v západních okupačních zónách r
Parlamentní rady K. Adenauerem
- Vznik Spolkové republiky Německo

POVÁLEČNÝ VÝVOJ V NĚMECKU

- Obnova Německa
 - Nejnáléhavější úkol
 - Již během války – celá řada návrhů o budoucnosti a poválečném uspořádání Německa
 - Názory jednotlivých zemí na poválečné uspořádání Německa – velmi rozdílné
- Rozdělení Německa do okupačních zón vítězných mocností (Spojenců)
 - Okupační zóny – rozhodující vliv na poválečný vývoj Německa
- **Teheránská konference (1943) + Jaltská konference (únor 1945)**
 - Nekonkrétní dohody o nutnosti demilitarizace, denacifikace a demokratizace Německa
 - Kromě VB, USA a SSSR – bude okupační zóna přidělena i Francii

POVÁLEČNÝ VÝVOJ V NĚMECKU

- **Postupimská konference (červenec – srpen 1945)**
 - Rozhodující jednání o budoucnosti Německa
 - Demokratizace, denacifikace, demilitarizace, dekartelizace a decentralizace Německa, specifikovaná těmito body:
 - úplné odzbrojení a demilitarizace
 - zrušení a zákaz NSDAP a dalších organizací jako SA či SS
 - zrušení všech stěžejních či diskriminačních fašistických zákonů
 - zatčení a potrestání nacistických a válečných zločinců
 - podpora národa při postupném znovu-vytváření jeho politického života a pořádku na demokratických základech
 - reparace
 - Specifické postavení Francie – konference se neúčastí
 - zřejmý rozdílný vývoj v její zóně oproti zónám okupovaných VB a USA, (tyto dvě země v mnoha směrech okupační správu koordinovaly) → vznik Bizonie
 - později došlo k připojení francouzské zóny → vznik Trizonie

PROGRAM „ČTYŘ D“

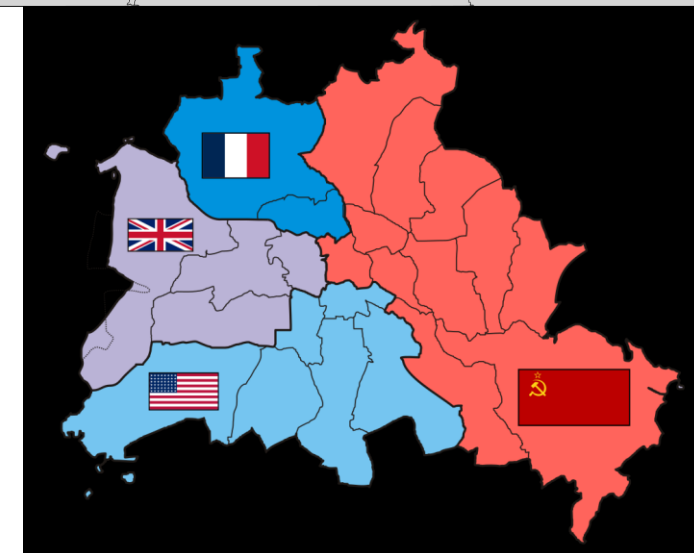
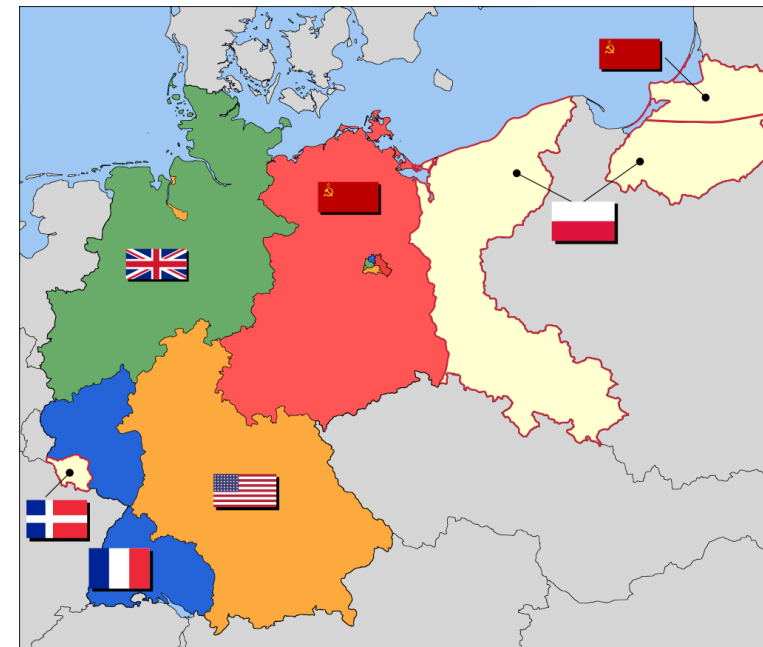
- Denacifikace
- Dekartelizace (průmyslu)
- Demilitarizace
- Demokraticizace (politického systému)

- Povolení politických stran – nejprve v sovětské zóně
- Povoleny pouze demokraticky smýšlející strany
- Zásadní politické strany
 - SPD - Sociálnědemokratická strana Německa
 - KDP - Komunistická strana Německa
 - SED - Sjednocená socialistická strana Německa
 - CDU/CSU - Křesťanskodemokratická unie Německa
 - FDP - Svobodná demokratická strana

OKUPAČNÍ ZÓNY

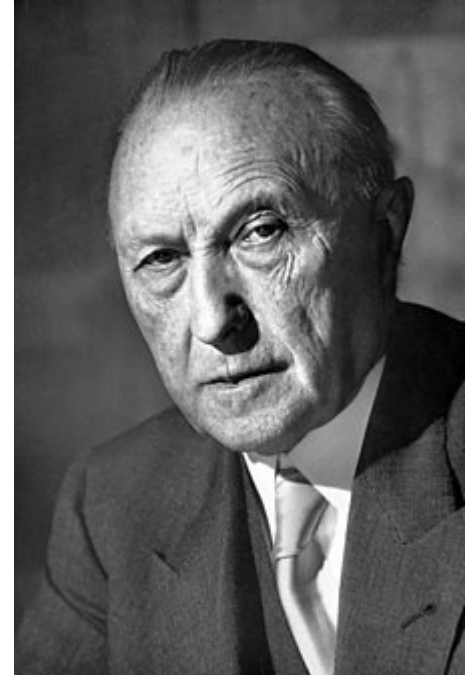
- Území Německa rozděleno na čtyři okupační zóny – sovětskou, americkou, britskou a francouzskou
 - Obdobně bylo rozděleno území hlavního města Berlína
 - Způsob zacházení s jednotlivými okupačními zónami – v každé zóně se lišil
- **Berlínská proklamace (1945)**
 - Dočasné převzetí správy státu – neexistovala žádná německá (demokratická) vláda
 - Spojenecká kontrolní rada – vydávání proklamací, zákonů a direktiv, kterými nahrazovala faktickou činnost vlády
- Cílem bylo především zabránit návratu totality a militarismu a tím opětovnému ohrožení světového míru
- Vnitřní problémy mezi zónami – VB, USA, Francie vs SSSR
 - 18. června 1948 – provedení měnové reformy ze staré říšské marky na marku novou → berlínská krize → urychlila rozdělení Německa na Spolkovou republiku Německo a Německou demokratickou republiku

VZNIK ZÁKLADNÍHO ZÁKONA A SRN

- V průběhu studené války – stále konkrétnější úvahy o vytvoření západoněmeckého státu
- **Londýnská konference (1948)**
 - Zúčastnění – VB, USA, Francie, Benelux (bez SSSR!)
 - Ovlivnila vztahy mezi okupačními mocnostmi a činnost Kontrolní rady
 - Překonán dosavadní odpor Francie – obava z centralizovaného Německa
 - Londýnská doporučení – přichýlení okupovaného Německa k Západu, přijetí Marshallova plánu
- **Frankfurtské dokumenty**
 - Vyzývaly ke svolání ústavodárného Národního shromáždění
 - Hranice spolkových zemí – přezkoumání
 - Základní rysy Okupačního statutu → 12. května 1949 byl Spojenci vyhlášen, účinnosti nabyl 21. září 1949
- **Konference v Koblenzi (červenec 1948)**
 - Zasedání západoněmeckých ministerských předsedů
 - Vytvoření samostatného útvaru pro západoněmecké okupační zóny je pouze dočasné – odmítnutí myšlenky dvou samostatných německých států
 - Odmítnutí výrazu ústava → přiklonění k termínu Základní zákon – zdůraznění provizorního charakteru
 - Odmítnuty principy přímé demokracie co se týče tvorby Základního zákona
- **Herrenchiemsee (srpen 1948)**
 - Odborníci ze všech západních spolkových zemí
 - Ústavodárné shromáždění – vypracovalo návrh Základního zákona jakožto provizorium, než bude opět ustanoven společný německý stát

VZNIK ZÁKLADNÍHO ZÁKONA A SRN

- Parlamentní rada v Bonnu
 - Parlamentní rada – 65 členů, členové jmenováni zemskými parlamenty
 - Prezident Parlamentní rady – Konrad Adenauer
 - následně první kancléř SRN
 - klíčovou postavou určující vývoj SRN
 - Bonn – poté hlavní město SRN
 - O návrhu začala Parlamentní rada jednat 1. září 1948
 - Přijetí návrhu vypracovaného ústavodárným shromážděním předcházely dlouhé diskuze
 - předmětem kritiky především vztah spolku a jednotlivých zemí, převážně ve finančních a zákonodárných kompetencích
 - 8. května 1949 – schválení Základního zákona (53 – pro, 12 – proti)
 - 23. května 1949 – vyhlášení Základního zákona
 - Půlnoc z 23. – 24. května 1949 – nabytí účinnosti Základního zákona
 - Vzniká tak Spolková republika Německo
- 7. října 1949 – vydána ústava pro východní (sovětskou) část Německa
 - Vzniká tak Německá demokratická republika

PRINCIPY ZÁKLADNÍHO ZÁKONA

- Základná zákon psán s úvahami o slabinách výmarské ústavy – racionalizace parlamentarismu
- Oslabení pozice prezidenta – nedisponuje skutečnými pravomocemi, volen nepřímo volebním kolegiem
- Posílená role vlády v čele s kancléřem – odvolání kancléře – možné jen konstruktivním vyjádřením nedůvěry
- Volební systém a zavedení pětiprocentní klauzule ke vstupu do parlamentu
- Základní principy – federativnost, demokracie, právní stát
 - Nezaměnitelné principy
 - Funkci ochránce ústavy a jejího interpretátora plní Spolkový ústavní soud – protiváha a kontrolní instancí ostatních ústavních orgánů
 - Po zkušenostech s totalitním systémem byla nově koncipována základní práva – obsažena v prvních článcích Základního zákona (na rozdíl od výmarské ústavy)

OBSAH ZÁKLADNÍHO ZÁKONA

- Skládá se z preambule a 11 oddílů
 - Postupně byly včleněny také oddíly IVa., VIIIa. a Xa.
- Už v preambuli byla projevna vůle sjednotit celé Německo, když prohlašovala, že Základní zákon byl usnesen „*aby pro přechodnou dobu dal státnímu životu nový řád*“, přičemž německý lid v zemích Bádensku, Bavorsku, Brémách, Hamburku, Hessensku, Dolním Sasku, Severním Rýně – Vestfálsku, Porýní-Falci, Šlesvicko-Holštýnsku, Virtembersku-Bádensku a Virtembersku-Hohenzollern „*jednal i za ony Němce, jimž bylo odepřeno spolupůsobit*“. V závěru pak preambule vyzývala veškerý německý lid „*aby svobodným sebeurčením dokončil jednotu a svobodu Německa*“.
- Dle článku 140 Základního zákona jsou jeho součástí články 136, 137, 138, 139 a 141 Ústavy Německé říše z 11. srpna 1919 (Výmarská ústava)
 - Tyto články jsou součástí Základního zákona v nezměněné podobě dodnes

OBSAH ZÁKLADNÍHO ZÁKONA

- PREAMBULE
- Oddíl I. – ZÁKLADNÍ PRÁVA
- Oddíl II. – SPOLEK A ZĚMĚ
- Oddíl III. – SPOLKOVÝ SNĚM
- Oddíl IV. – SPOLKOVÁ RADA
- Oddíl V. – SPOLKOVÝ PRESIDENT
- Oddíl VI. – SPOLKOVÁ VLÁDA
- Oddíl VII. – ZÁKONODÁRSTVÍ SPOLKU
- Oddíl VIII. – PROVÁDĚNÍ SPOLKOVÝCH ZÁKONŮ A SPOLKOVÁ SPRÁVA
- Oddíl IX. – SOUDNICTVÍ
- Oddíl X. – FINANCE
- Oddíl XI. – PŘECHODNÁ A ZÁVĚREČNÁ USTANOVENÍ

SPOLKOVÝ SNĚM (BUNDESTAG)

- Spolkový sněm – ve třetím oddílu Základního zákona
- Spolu se Spolkovou radou vykonávají zákonodárnou moc spolku
- Členové Sněmu – voleni ve všeobecných, přímých, svobodných, rovných a tajných volbách – čtyřleté volební období
- Aktivní volební právo – každý, kdo dosáhl 21 let, pasivním volebním právo – každý, kdo dosáhl 25 let
- Po dvou říšských sněmech císařské monarchie a Výmarské republiky – Sněm třetím svobodně voleným parlamentem na německé půdě, jemuž náleží zastupování celého národa, ale je prvním, který má tak silné postavení, tak rozsáhlé pravomoci, a natolik ovlivňuje spolkovou vládu
- Hlavní pravomocí Spolkového sněmu – pravomoc legislativní, avšak kromě ní mu byla Základním zákonem svěřena i další důležitá práva – volba kancléře, schvalování rozpočtu a kontrola exekutivy
- V čele Spolkového sněmu stál předseda – designován politickou stranou, která měla v Spolkovém sněmu nejpočetnější zastoupení
- Nedílnou součástí Spolkového sněmu – výbory, které byly buď obligatorně zřizovány jako výbory stálé nebo jako výbory mimořádné
 - Např. výbor pro zahraniční věci, výbor pro obranu, výbor vyšetřovací či výbor pro ověřování voleb...

SPOLKOVÁ RADA (BUNDESRAT)

- Jednotlivé spolkové země se na zákonodárném procesu a správě spolku účastnily prostřednictvím Spolkové rady
- Skládala se z členů zemských vlád, kterými byli zároveň jmenování a odvolávání
- Počet členů Spolkové rady vyslaných jednotlivými spolkovými zeměmi – shodný s počtem jejich hlasů a závisel na počtu obyvatel té které země
 - Přičemž každá země měla nejméně tři hlasy, země s více než dvěma miliony obyvatel měly čtyři hlasy a země s více než šesti miliony obyvatel měly hlasů pět.
- V čele Spolkové rady stál předseda – byl radou volen na jeden rok.
 - Dle Základního zákona má povinnost svolat jednání Rady, požadují-li tak zástupci minimálně dvou spolkových zemí či spolková vláda.
- Jedním z hlavních úkolů – schvalovat spolu se Spolkovým sněmem právní předpisy, u nichž Základní zákon či jiný (zpravidla spolkový) zákon vyžaduje souhlas Spolkové rady

SPOLKOVÝ PRESIDENT (BUNDESPRÄSIDENT)

- Spolkový prezident byl volen na dobu pěti let (s možností jednoho opětovného zvolení) Spolkovým shromážděním
- Pasivní volební právo – každý Němec, který má volební právo do Spolkového sněmu, který zároveň dovršil 40 let věku.
- Spolkový prezident zastával tradiční úlohu hlavy státu
 - Zastupoval SRN navenek v mezinárodních stycích, uzavíral mezinárodní smlouvy a pověřoval a přijímal velvyslance, jmenoval a odvolával soudce a spolkové úředníky, stejně jako důstojníky a poddůstojníky.
- Spolkový prezident byl ze své funkce politicky neodpovědný
 - Mohl však být Spolkovým sněmem nebo Spolkovou radou obžalován u Spolkového ústavního soudu pro úmyslné porušení Základního zákona nebo jiného spolkového zákona
- Oproti Výmarské ústavě je jeho postavení vůči vládě a parlamentu obecně koncipováno jako slabší

SPOLKOVÁ VLÁDA (BUNDESREGIERUNG)

- Spolková vláda – kolektivním orgánem skládajícím se ze spolkového kancléře a spolkových ministrů
- Kancléř je volen Spolkovým sněmem na návrh spolkového prezidenta
- Jednotliví spolkoví ministři – jmenování spolkovým prezidentem na návrh spolkového kancléře
- Úkolem kancléře – určovat směřování politiky, za což také nese odpovědnost
 - V rámci tohoto směřování vede každý spolkový ministr své ministerstvo samostatně a sám za něj zodpovídá
- Silná pozice spolkového kancléře – posílena institutem tzv. konstruktivního vyjádření nedůvěry
 - Spolkový sněm může vyslovit spolkovému kancléři nedůvěru – většinou svých členů zvolí jeho nástupce
 - Institut konstruktivního vyjádření nedůvěry – zaveden za účelem zajištění stability vlády po předchozích nedobrych zkušenostech z Výmarské republiky

SPOLKOVÝ ÚSTAVNÍ SOUD (BUNDESVERFASSUNGSGERICHT)

- Zásadní roli v soudnictví Spolkové republiky Německo – Spolkový ústavní soud
- Úlohy Spolkového ústavního soudu
 - Působení jako orgán ústavního dozoru, řešení kompetenčních konfliktů mezi jednotlivými orgány Spolkové republiky Německo, řešení sporů mezi spolkem a jednotlivými zeměmi či rozhodování o protiústavnosti politických stran
 - Díky tomu představuje Spolkový ústavní soud jednu z nejvýznamnějších mocenských institucí

ZMĚNY ZÁKLADNÍHO ZÁKONA

- V období 1949 - 1990 se Základní zákon přirozeně nevyhnul změnám
 - Změn proběhla celá řada, přičemž ve zmiňovaném období jich bylo celkem 36.
- V období do roku 1989 bylo změněno 47 článků a dalších 73 jich bylo doplněno
- Další novelizace – znovusjednocení Německa dne 3. října 1990
 - Mnohé z těchto změn byly přijaty ještě v roce 1990
 - Úpravu podstoupila i preambule, která reflektovala dovršení snah o opětovnou jednotu

DĚKUJI VŠEM ZA POZORNOST

ZDROJE

- [https://is.muni.cz/elportal/estud/praf/js09/dejiny/web/prameny/09/Zakladni zakon SRN - Grundgesetz - 1949.pdf](https://is.muni.cz/elportal/estud/praf/js09/dejiny/web/prameny/09/Zakladni_zakon_SRN_-_Grundgesetz_-_1949.pdf)
- <https://www.gesetze-im-internet.de/gg/BJNR000010949.html>
- <https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/116535/120350579.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- [https://is.muni.cz/th/h1fxa/Ustavni vyvoj v SRN 1949 - 1990 - Eva Cerna.pdf](https://is.muni.cz/th/h1fxa/Ustavni_vyvoj_v_SRN_1949_-_1990_-_Eva_Cerna.pdf)
- <https://www.youtube.com/watch?v=Dr82OEjkGU0>
- <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/1407152-nemecka-ustava-slavi-dodnes-naplnuje-vetsinu-nemcu-pocitem-hrdosti>
- [https://de.wikipedia.org/wiki/Grundgesetz f%C3%BCr die Bundesrepublik Deutschland](https://de.wikipedia.org/wiki/Grundgesetz_f%C3%BCr_die_Bundesrepublik_Deutschland)